

קיימת, ודין מקומות אלו לגבי חלה שזה לגמרי למקומות שכתבו גם עולי צבל.

ובבב"ד זה מיושבת קושיית החוס' יבמות פ"א ע"א, ד"ה מאי, שהקשו לר"ל דס"ל דבטלה קדושת הארץ גם בקדושה שניה ותרומה בזה"ל דרבנן, ה"ה גם כלאי הכרם דרבנן, ואמאי תני בחבילי תלתן של כלאי הכרם כל שדרכו, הא דרבנן אין אוקר כל שדרכו. ולפי הנ"ל דוקא תרומה בזה"ל דרבנן דקדושה התלויה בכיבוש, היינו ברשות ישראל על הארץ, בטלה לאחר החורבן, אבל כלאי הכרם נוהג גם קודם כיבוש וחילוק, זה לא בטל לעולם, ונכון בעזה"י.

ומיושב בזה ג"כ הא דפשיטא לגמרא במנחות (ס"ח ע"א) דחדש נוהג מדאורייתא לאחר החורבן, דגרסינן התם, רב ושמואל דאמרי תרוייהו, בזמן שבת המקדש קיים עומר מתיר, בזמן שאין בית המקדש קיים האיר המזרח מתיר. מאי טעמא, תרי קראי כתיבי, כתיב עד הביאתם וכתיב עד עלם היום הזה, הא כ"ד, כאן בזמן שבת המקדש קיים, כאן בזמן שאין ביהמ"ק קיים. הרי דפשיטא לגמרא דחדש נוהג מה"מ גם לאחר החורבן, ולכאורה היה דבר זה צריך להיות חלוי במחלוקת אי בטלה הקדושה או לא בטלה, ומה נעשה לסתירת הפסוקים אליבא דמאן דס"ל דגם קדושה שניה בטלה ואליבא דת"ק דמתניתין דחדש אינו נוהג בחו"ל, דלדידהו גם בארץ לא ינהג אחר החורבן. ואין לומר דהא גופא ילפינן מהני קראי, דגויה"כ היא דחדש נוהג תמיד, ואי נימא הכי יתיישב באמת דגם קודם הכניסה היה חדש נוהג בארץ מאותה גויה"כ עצמה, אבל זה אינו, דהא הקרא שפיר אפשר להעמיד באופן אחר דלא מיימו עומר אך ישנה לקדושת הארץ, כגון בליכא מוצא או נפגם, ועוד בכמה גווני. ובע"כ הא דדרשי קראי הכי היינו משום דהוה פשיטא להו דחדש נוהג גם לאחר החורבן לכו"ע, ומנ"ל הא. ובמשנ"ת ניחא, דכיון דלאיסור חדש לא צעין כיבוש וחילוק, לא בטלה קדושת הארץ.

דלדידהו הא לא נאסר כלל חדש כשנכנסו לארץ וליכא לאקשווי ולא מידי. והיה קשה לי על כל הראשונים דלא הוכיחו מסוגיא זו, וזלזל הגר"א בביאורו לשו"ע (יו"ד רנ"ג סק"ב בסוף ליקוט א') מלאתי שהביא ראה זו. אך באמת יש לדחות לפי שיטת הירושלמי דר"ע דפליג ארבי ישמעאל דדרשא דמושבתיכם ולא דריש מינה דרך לאחר ירושה וישיבה נאסרו בחדש, ומ"מ גם כר"א לא ס"ל דאמי לרבווי דחדש נוהג בחו"ל, ומרבה מיניה רק תבואת א"י ש"פאה לחו"ל. ולפי"ז ס"ל לר"ע דחדש נוהג בא"י מיד בכניסתן ואינו נוהג בחו"ל, ואליבא דאזלא הסוגיא דר"ה, וליכא לאוכוחי מינה דהלכה דחדש נוהג בחו"ל. ומעתה תתיישב הסוגיא אליבא דהפוסקים האוסרים חדש של נכרים באותו סגנון שנתבאר למעלה ליישב הסוגיא להב"ח. דלפמשנ"ת לעיל לפרש הסוגיא אליבא דהב"ח, הוכחת הגמרא דאקרוז עומר הוה מכח הא דאכול ממחרת הפסח, והיכי אכול והלא היה חלק ישראל שבתבואות אסור עליהם. אלא דלא מצי הגמרא להוכיח במישור רק מדיוקא דקרא דמעיקרא לא אכול, דהא האי דינא דא"י מוחזקת לנו מאבותינו לא ברירא, דפליגי ביה אמוראי. ובסגנון זה עצמו נבאר כעת הסוגיא גם להפוסקים דס"ל חדש נוהג בשל נכרים, דהסוגיא אזלא כת"ק דמתניתין דאיהו ר"ע ס"ל חדש אינו נוהג בחו"ל, אך בא"י נוהג גם לפני ירושה וישיבה. ממילא קושיית הגמרא היא אך אם נאמר דקודם כניסתן לארץ היה על הארץ קדושה לגבי חדש, וזה כבר נתבאר דכיון דאינו חלוי בכיבוש היתה הארץ קדושה קודם הכניסה, אבל זהו רק אם א"י מוחזקת מאבותינו, כמבואר בירושלמי דמהאי טעמא קדושה למפרע, אבל אם א"י אינה מוחזקת, בודאי אין בה קדושה. ולפי"ז לא היה יכול להקשות איך אכלו ממחרת הפסח, די"ל דא"י אינה מוחזקת, וממילא יש לה דין חו"ל קודם הכיבוש, ואין חדש נוהג בה. אך מדמעיקרא לא אכול, בהכרח דשייך חדש, דא"י מוחזקת יש בה קדושה, א"כ קשה מהיכן הביאו עומר, ודו"ק.

ביאור בשני אופנים מאן תנא דס"ל דחדש נוהג בחו"ל מדרבנן

(ח) והנה במנחות ס"ח ע"ב, מיימי פלוגתא דאמוראי דדין חדש בחו"ל, וגרסינן התם, רב פפא ורב הונא צריה דרב יהושע אכלי חדש באורתא דשיטסר נגהי שיבסר, קסברי חדש בחו"ל דרבנן, ולספיקא לא חיישינן. וכתבו שם החוס' דפלוגתא דתנאי היא בספ"ק דקידושין. והק' הפנ"י בקידושין, דלא אשכחן הכא בשמעתין שום תנא דס"ל מדרבנן, אלא לר' אליעזר דמתני' הוה מדאורייתא כדמסיק אב"י, ולת"ק אף מדרבנן אינו נוהג, מדלא קתני לה בהדי ערלה וכלאים דהוי נמי דרבנן. והנה לפמשנ"ת בפלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע, דהירושלמי פליג על סוגיית הגמרא בש"ס דילן, דבקידושין קאמר אב"י מאן תנא דפליג עליה דרבי אליעזר

ישוב סוגיית הגמ' בר"ה י"ג אליבא דש"ך וט"ז דנוהג בש"ג

(ז) ובזה נבוא ליישב סוגיית הגמרא צר"ה אליבא דהפוסקים דס"ל חדש נוהג בשל נכרים, וכבר הקשה הב"ח להוכיח מהגמרא שהוצרכה לדייק מהא דהשתא אכול דמעיקרא לא אכול, ואמאי הוצרכה הגמרא לכך, והא אי כל תבואות הארץ היו אסורות עליהם פשיטא דלא הוו אכלי. אלא ש"מ דתבואות הארץ שהיו של נכרים היו מותרות להם, ורק מדיוקא מוכחתינן דהיה צידם תבואות של ישראל שהיו אסורות באכילה עד שיבא העומר ויחירן. והנה לכאורה מוכח מסוגיא זו דקיי"ל כר"א דחדש נוהג בחו"ל, דהא מוכח להדיא דס"ל לסתמא דהש"ס דלא קיי"ל כתנא דבי רבי ישמעאל קמא ובתרא דס"ל דכל היכא דכתיב מושב וציאה לאחר ירושה וישיבה משמע,

רבי ישמעאל היא, והיינו ללא אשכח חנא אחרינא דס"ל חדש אינו נוהג בחו"ל בר מרצו ישמעאל דדריש קרא דמושבותיכם דחדש לא נהג עד לאחר ז' שכבשו וז' שחלקו. וצירושלמי מפרש דגם ר"ע מודה דאין חדש נוהג בחו"ל, וגם דפליג אר' ישמעאל וס"ל דמיד צניקסמן לארץ נאסר חדש, וקרא דמושבותיכם דמייחר אליביה לרצויי מיניה חדש בחו"ל, איהו מפיק מיניה רק דתצואת חדש שיצאה מן הארץ לחו"ל לא פקע איסורה ממנה, אבל בתצואת חו"ל עצמה גם לדידיה אין איסור חדש. וש"ס דילן אי הו"ס"ל כהירושלמי הוה מני מוקי דת"ק דפליג עליה דר"א ר"ע הוא, ומדקאמר אביי דר' ישמעאל היא ש"ס דפליג אירושלמי, ומפרש דר"ע ס"ל כר"א דחדש נוהג בחו"ל.

אור"י יש לדחות ולפרש דסוגיית הגמרא דקידושין והירושלמי אין ציניהם פלוגתא כלל בדעת ר' עקיבא, ושניהם שוים דלר"ע בתצואת חו"ל לא נוהג איסור חדש, וכמו שמבאר להדיא צירושלמי. דהנה לפי פירוש הירושלמי לכאורה אין נפ"מ בין ר' ישמעאל ור' עקיבא בדין חדש בחו"ל, דלתרומיהו אין זו איסור, ופלוגתייהו רק לשעבר אם שכבשו ושבע שחלקו נהג חדש או לא, אבל בזה"ז אין נפ"מ בפלוגתייהו. אמנם לפי דרכנו שחלוק דין מצוות התלויות הארץ שחלותן ע"י כבוש וחילוק, מן המצוות שנתחייבו בהן מיד צניקסמן לארץ, דהמצוות התלויות בכבוש וחילוק בטלה קדושת הארץ לגביהן משגלו, משא"כ מצוות התלויות בצניקסה, קדושת הארץ לגביהן קיימת ועומדת מחזקת האצות, ואין גלות מבטלתן, נמצא לפי"ז, דכשגלו בראשונה לבבל, לרבי ישמעאל בטלה קדושת הארץ לגבי חדש, ולדידיה חלויה הקדושה לגבי חדש בכיבוש וחילוק, אבל לר' עקיבא שחדש היא מן המצוות שנהגו מיד צניקסמן, מעולם לא בטלה הקדושה לגבי חדש, ונהג חדש מה"ת בארץ גם לאחר שגלו.

והגדה נריך להבין, לתנא דס"ל דאין חדש נוהג בחו"ל מדאורייתא, אמאי לא גזרו חכמים לאסרו מדבריהם, דומיא דכלאים שאינו נוהג בחו"ל מה"ת, ואסרוהו חכמים מדבריהם. ואין לומר דהחילוק הוא לפי חומרתם של כלאי הכרם שאסורים בהנאה אסורים חכמים, והיינו טעמא נמי שלא אסרו כלאי זרעים, ומשום"ה גם בחדש לא גזרו, זה אינו, דאין טעם לחלק בין איסורי הנאה לאיסורי אכילה, וגם טעם החילוק שבין כלאי הכרם לכלאי זרעים לאו היינו טעמא, והטעם הוא לפי שבכלאי הכרם שבא"י נאסר הפרי עצמו גזרו זו, ובכלאי זרעים שרק הזריעה אסורה והפירות מותרים לא גזרו. אם כן חדש שנאסרו בו הפירות עצמן, והוה דומיא דכלאי הכרם, היה להם לחכמים לגזור לאסרו בחו"ל.

ובראיה לומר דזה דבר פשוט דלא שייך לגזור בחו"ל אטו א"י, דהא כו"ע ידעי דשניא חו"ל מא"י, ואיכא מצוות טובא דנהגו בא"י ולא נהגו בחו"ל, וכיון דחזו

דבא"י נהגו תרו"מ ולא בחו"ל, הו"ל למידע דבא"י נוהגות מה"ת כל המצוות התלויות בארץ ולא בחו"ל, ומהיכא תיתי שיאמרו דכמו דבחו"ל אינה נוהגת מצוה זו, כך גם בארץ ישראל אינה מן התורה רק מדרבנן. ובעל כרחנו הא דגזרו חכמים על כלאים בחו"ל היינו טעמא דגם בארץ ישראל גופה איכא דוכחי דאין תרו"מ נוהגות מה"ת ואיסור כלאים נוהג בהן מה"ת, ואטו הני דוכחי הוצרכו חכמים לגזור בכל חו"ל, שלא יבאו לטעות ולומר דכמו שתרומ"מ אין נוהגות בהם, כך גם בכלאים מותרים מקומות אלו מה"ת. ולפי המבואר למעלה, כלאים שהיא מהמצוות שנתחייבו בהן מיד צניקסמן לארץ, ובשבע שכבשו ושבע שחלקו נהג איסור כלאים ולא נהגו תרו"מ, גם כשגלו ובטלה קדושת הארץ לגבי תרו"מ לא בטלה לגבי כלאים, ובמקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל כלאים נוהג בהם מה"ת ולא תרו"מ, ולפיכך הוצרכו לגזור בכלאים בחו"ל אטו הני מקומות.

ור"פ"ז דין חדש בחו"ל אם יש זו גזירה מדברי סופרים, תליא בפלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע, דלרבי ישמעאל דחדש תלוי בקדושת הארץ הצאה ע"י ירשה ושיבה, הרי בטלה קדושת הארץ לגבי משגלו בראשונה, וכשחזרו בימי עזרא רק המקומות שכבשו הם נאסרו בחדש, ושאר המקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל כשם שלא נתחייבו בתרו"מ לא נאסרו בחדש. ממילא אליביה ליכא למיגזר איסור חדש בחו"ל, דכמו שלא גזרו בתרו"מ כך אין טעם לגזור בחדש. אבל לר"ע דחדש תלוי בצניקסה לארץ הוה חדש דומיא דכלאים ממש, דבמקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל אע"פ שתרומ"מ אין נוהגות בהן הרי איסור חדש נוהג בהן מה"ת, ואטו הני מקומות שייך לגזור איסור חדש בחו"ל.

ומעתה שפיר יש לומר דגם ש"ס דילן מפרש בדעת ר"ע כמו הירושלמי, והא דמוקי אביי דת"ק דמתני' דקידושין הוא ר' ישמעאל ולא ר"ע, היינו לפי שמוכרח מהמשנה דת"ק ס"ל דגם מדרבנן ליכא איסור חדש בחו"ל, דהא תני במתני' דכלאים אסור בחו"ל אע"ג דלא הוה אלא מדרבנן, ואי ס"ל דחדש מדרבנן אסור בחו"ל, הו"ל למיתנייה גבי כלאים, וזע"כ דתנא דמתני' הוא ר' ישמעאל דלית ליה איסור חדש בחו"ל אפילו מדרבנן. וממילא נתיישבה קושיית הפנ"י דהני אמוראי דס"ל חדש בחו"ל מדרבנן הוו דלא כמאן, דאינהו ס"ל כר"ע דאליביה יש לגזור על חדש בחו"ל דומיא דכלאים. ויש ליישב את הקושיות הנ"ל, דהיינו קושיית הפנ"י דהני אמוראי דס"ל חדש בחו"ל אסור מדרבנן כמאן ס"ל, ואמאי לא גזרינן על חדש בחו"ל מדרבנן, גם בגוונא אחרינא. דבאמת יש לומר דלא גזרינן כלל בחד דוכתא אטו דוכתא אחרינא, ורק היכא דאיכא למיגזר בהאי דוכתא בפירות אלו אטו פירות אחרים בהא גזרינן. והנה לר"ע מייחר ליה קרא דמושבותיכם לרצויי פירות הארץ שיצאו לחו"ל שאסורים משום חדש, דלא נימא דחדש הוה דומיא

הגולה מהכא, לפירוש הגר"א, אדרבה, מוכח איפכא
חדש נוהג בשל נכרים.

אא שמרוב פשיטות דרך זו צביאור הירושלמי, יש
לחמוה על הפנ"י אמאי נאיד מינה, ומפרש
הירושלמי בדרך דחוק יותר דתרי שינוי ניהו. אמנם לפי
דרכנו גם זה יתבאר היטב, דלפי מה שצאנו הא דפשיטא
להירושלמי דכשנכנסו ישראל לארץ נאסרה גם תבואה
קצורה ויבשה וגם חטים שזעליה, היינו לפי שקדושת
הארץ לענין חדש הייתה קיימת גם לפני הכניסה לארץ,
דכל שאינו תלוי צירופה ושיניה, גם הקדושה הקיימת ע"י
חזקת האבות היא קדושה לגביו, וא"כ נאסרה גם
התבואה שנקצרה קודם כניסתם, שהרי גדלה בחיוב. אבל
לר' ישמעאל דס"ל שעצם הקדושה לענין איסור חדש חלה
רק ע"י ירושה ושיניה, ליכא למימר שיאסרו למפרע כל
התבואות שגדלו בארץ, דארץ ישראל קודם ירושה ושיניה
לגבי חדש כח"ל היא, לפיכך כתב הפנ"י לפרש דשני
תירוצים הם.

אא הגר"א לא חזיל בשטה זו, דהנה כבר הצאנו את
דברי החוס' ביצמות פ"א ע"א, שכתבו דלמ"ד
שצטלה קדושת הארץ דללאים בזה"ו היו דרצנן, וכבר
נתבאר למעלה שלדרכנו דהמנוות שאין חלות חיוון תלוי
צירופה ושיניה, וכלאים מכללן, לגביהן לא צטלה הקדושה
מעולם, והרי חיוון לכו"ע מדאורייתא. וז"ל דהחוס' לא
ס"ל כלל לחלק דשתי קדושות הן הקדושה שחלה ע"י
הכניסה לארץ והקדושה שע"י ירושה ושיניה, ולשיטתם
הקדושה לגבי כל המנוות החלויות בארץ חלה ע"י
הכניסה, וגם אותן שאין חלות חיוון עד אחר ירושה
ושיניה, אין הביאור שלא חלה עדיין הקדושה, דודאי עכ"ס
הקדושה כבר נשלמה בכניסה, רק שהנהגת חיוון המנוה
בפועל יש בו חנאי של ירושה ושיניה. ממילא לשיטה זו
אין לחלק בין הקדושות ולומר דכשגלו צטלה הקדושה רק
לגבי הדינים שחלו צירופה ושיניה, דבדאי כיון דקדושה
אחת היא, כשצטלה הקדושה צטלה לכל הדינים. גם ליכא
למימר דא"י מוחזקת מהני גם לענין קדושת הארץ, דזה
היה שייך לומר כשחלקנו בין הקדושות, ואמרנו שהקדושה
שחלה ע"י הכניסה לא צטלה ע"י הגלות, ומכיון שכן
פירשנו שגם בכניסה אין חלויה הקדושה הזו, וגם סברת
א"י מוחזקת מאבותינו מהניא לגביה. אבל לפי שיטת
החוס' דהגלות מצטלת קדושת הארץ לכל מילי, בע"כ שגם
לפני הכניסה לא הייתה קדושה כלל, וסברת א"י מוחזקת
לנו מאבותינו מהניא רק לדברים החלויים בקנין ממון, ולא
לענין קדושה כלל.

גה הרא"ש שפירשו בפ"ד דחלה מ"ח, שהשיג על הר"ש
שהביא הירושלמי דבמקומות שכבשו עולי מצרים ולא
כבשו עולי צל החלה של אור יש לה שיעור לפי שהיא
מדברי תורה. וכתב ע"ז הרא"ש, ולא דוקא מד"ת, אלא
נראית כשל תורה. הנה כבר נתבאר אצלנו למעלה לדרכנו
דבמקומות אלו שלא החזיקו עולי צל חיוון החלה

דחלה דגמיר מינה, וגבי חלה פירות הארץ שיצאו לחו"ל
פטורות. ואם כן אליבא דר"ע איכא בחו"ל פירות
האסורים משום חדש, והם הפירות שצאו מן הארץ,
ומשום גזרינן צפירות חו"ל אמטולתייהו. אבל רבי
ישמעאל דדריש מושבותיכם חדש תלוי צירופה ושיניה,
לית ליה קרא דנילף מיניה פירות שיצאו לחו"ל, וממילא
גמרינן מחלה דאין איסור חדש נוהג בהן, וליכא למיגזר
אליבא צפירות חו"ל שיאסרו מדרבנן באיסור חדש, וזהו
יתיישב כמו שישנו לעיל.

הגר"א

הגר"א לא ס"ל לחלק בין מצוות הנוהגות בכניסה, להתלויות
בכבוש

ב ומעתה נתנה ראש ונשובה ליישב ציבור הגר"א
צירופה דרפ"צ דחלה, שדחה בשתי ידיים
ראיית צאר הגולה מהירושלמי להחיר חדש של נכרים,
והעתיק הגר"א לשון הירושלמי, וכתב: אלמא דלא אמרינן
ממה שחגרי עובדי כוכבים אלא לר' ישמעאל חנא
קמא דקדושין. הרי להדיא שדעתו לפרש הירושלמי
שמירון אחד הוא, ועל זה חימה חימה יקרא הפני
יהושע, הא לר' ישמעאל לא נאסר כלל חדש צי"ד
שנים עד לאחר כבוש וחילוק, וחגרי נכרים למה
להו.

והנה צאמת פירוש הפנ"י צירופה דחוק, דהא ר' יונה
דנעא קומי ר' ירמיה בשעה שנכנסו ישראל לארץ
ומצאו קמה למה מהו שחלה אסורה משום חדש, ור'
ירמיה דאחדר ליה דאפילו יבשה ואפילו קצורה, בעל כרחך
אליבא דר"א הוא, דאי לר' ישמעאל הא לא נאסר עדיין
חדש כלל, וכולה בעיא לא שייכא אליבא, ולא שייך גם
למיפרך כן אני אומר לא אכלו ישראל מזה בלילי פסח.
ואם כן היכי אחדר ליה דאכלו כר' ישמעאל, והא אליבא
לא איבעיא לן כלל, ובעיא קיימא רק אליבא דר"א. ונריך
לומר דהנעיא קיימא בין לרבי ישמעאל ובין לר"א דכמו
דאיכא למיבעי לר"א קמה למה שמצאו בשעת כניסתן
לארץ, כמו כן האי בעיא גופה יש להסתפק לר' ישמעאל
בקמה למה שעמדה בסוף שבע שכבשו ושבע שחלקו
ונכנסה לשנת ה"ו, והשתא התחיל איסור חדש, מה דינה
של קמה זו אי נאסרה עמה או לא, וכשהשיב לו שגם
תבואה יבשה וקצורה נאסרה משום חדש, הוקשה לו דא"כ
לא אכלו ישראל מזה בלילי פסח, היינו ליל פסח של שנת
ט"ו. והנה לפי פירוש זה, הרי הירושלמי מוכח להדיא
דאיסור חדש נוהג בשל נכרים, דהא מיבעי ליה אליבא
דכולהו חנאי היאך אכלו ישראל מזה בליל פסח, ומהדר
דרך אליבא דרבי ישמעאל הייתה העצה לאכול ממה שחגרי
נכרים מוכרין להם, והיינו לפי דאיהו ס"ל אין חדש נוהג
בחו"ל, אבל לר"א דס"ל דנוהג בחו"ל ליכא למרוצי כה"ג
דמכרו להם מחו"ל שהתבואה שם הייתה של נכרים, בע"כ
שחדש נוהג בשל נכרים. וזה מה שדחה הגר"א ראיית צאר

חדש, נאסרו כל התבואות שזידים גם חטים שבעליהם שנקצרו באותו י"ד שנה, בע"כ דקדושת הארץ לכל דיניה ומלוותיה אחת היא, וחלה בזמן כניסתן לארץ, וממילא חוקת האבות בארץ ישראל לא אהינא לענין קדושה, דאי היתה הארץ קדושה קודם הכבוש, לא היה לה להחבטל אחר שגלו. ולהפני" שפירש סוגיית הירושלמי דאליבא דרבי ישמעאל ליכא לספוקי כלל באיסור התבואות של י"ד שנה של כבוש וחלוק, היינו לפי דס"ל דקדושת הארץ חלוקה בדיניה, ולענין הדינים והמלוות התלויים בירושה ושיצה לא חלה כלל עד לאחר ירושה ושיצה, והילכך אליבא דרבי ישמעאל דליף ממושבותיכם דלא נאסרו בחדש רק לאחר ירושה ושיצה, לא שייך שאסרו בו התבואות שנמחו קודם ירושה ושיצה, דבאותה שעה לא חלה קדושת הארץ לענין זה. ולדרך זו הקדושה לענין המלוות התלויים בכניסה, אינן תלויות בכניסה דוקא, דגם קודם הכניסה חלה קדושה זו מחוקת האבות.

אור"ח נוכל לפרש הירושלמי בדרך אחרת, ואמנם גם לפי דרך זו יהיה יסוד החילוק שבין פירוש הגר"א בסוגיית הירושלמי לבין פירוש הפני" תלוי בקדושת הארץ לענין מלוות התלויות בירושה ושיצה אם הוא דין קדושה מיוחד ושמי קדושות הן, או דכל קדושת הארץ לכל מלוותיה חלה ע"י הכניסה וקדושה אחת היא, אלא שמהיה מחלוקתם בהיפך ממה שנבאר לעיל, ונצטרך לומר דלהגר"א שמי קדושות הן, ולהפני" קדושה אחת היא. והנה באמת יש לתמוה על הירושלמי שהקשה אי אמרינן דגם חטין שבעליה נאסרו א"כ איך אכלו ישראל מנה בליל פסח, ולפי הפוסקים הסוברים דחדש של נכרי אסור תיזן ע"י הירושלמי לפי פירוש הגר"א תירוצו אחד אליבא דרבי ישמעאל, ולפי פירוש הפני" שני תירוצים חד אליבא דר"ע וחד אליבא דרבי ישמעאל, ויסוד כל התירוצים שאכלו מתבואה שגדלה בקרקע שאין בהן קדושת ארץ ישראל. והלא קשה, אם זה יסוד מוסד דאי אפשר לומר דלא אכלו מנה בליל פסח, א"כ יקשה לסתם מחמתין דערלה ולרבי אליעזר במחני" דסוף פ"ק דקדושין דס"ל דחדש אסור בחו"ל, ולדידו ליכא לתרוצי דאכלו מנה מתבואת חו"ל. בהכרח ז"ל אליביהו דלא אכלו מנה באותו ליל פסח, ומאחר שנפל היסוד א"כ גם לר"ע ולרבי ישמעאל נימא הכי דלא אכלו מנה באותו ליל פסח, דבהא לא אשכחן דפליגי.

ובראיה לבאר תמיהת הירושלמי באופן שלא יקשה כלל לתנא דסתם לן רבי כוותיה בערלה ולר"א. ונקדים לבאר דעת ר"ע שכבר הבאנו למעלה מהירושלמי בסוף ערלה דאע"ג דפליגי על רבי ישמעאל ואית ליה דחדש נהג מיד בכניסתם לארץ, ולא דריש מושבותיכם למעט י"ד שכבשו ושחלקו עד לאחר ירושה ושיצה, מ"מ לא ס"ל נמי כר"א דהאי קרא אחי לרביי חדש שנוהג בחו"ל, ואיהו דריש ליה לחדש שיא מן הארץ לחו"ל שלא פקע איסורו ממנו, ובאיסור חדש הוא עומד. והיינו

מדאורייתא, דאינו תלוי בכבוש וחילוק ואינו בטל ע"י הגלות, ולפיכך כתבו הר"ש והר"מ דהחלה היא דאורייתא. אמנם הר"ש שכתב דלאו דווקא דאורייתא, מוכח שדעתו כדעת החוס' הנ"ל ביצמות, שכל קדושת הארץ חלה בכניסתן לארץ ובטלה ע"י הגלות, וע"כ באותם המקומות שלא נתקדשו מחדש ע"י עזרא עיקר הקדושה לגבי כל המלוות התלויות בארץ אינה קיימת.

ואם כיום דברינו בדעת החוס' והר"ש, יתבאר היטב מעתה דהגר"א אצל שטייטע זו, וסוגיית הירושלמי מתפרשת היטב דהבטיח אם נאסרו חטים שנמחו קודם חיוב חדש קיימא בין לר"א ובין לרבי ישמעאל. דלר"א דס"ל שחדש נוהג בין בארץ ובין בחו"ל, מיד כשנכנסו לארץ וחל עליהם חיוב חדש נאסרו כל התבואות שנמחו גם אותן שבעליה, ואע"ג שנמחו קודם שנתקדשה הארץ והיה עדיין דין א"י בחו"ל ממש, מ"מ הא חדש לדידיה אסור גם בחו"ל, ולדידיה ליכא לתרוצי דאכלו ממה שחגרי נכרים מוכרין להם, דכל התבואות שכל העולם נאסרו, וגם בשל נכרים נוהג חדש. אצל לר' ישמעאל דהבטיח קיימא על שנת ע"י שהיא השנה הראשונה להנהגת איסור חדש, הנה אע"פ שעבדיו נאסרו למפרע כל התבואות שגדלו בי"ד שכבשו ושחלקו, דהא הארץ בעצמותה חלה זה הקדושה מכבר ע"י הכניסה לארץ, מ"מ לדידיה דבחו"ל לא נוהג חדש, היתה העצה לאכול ממה שחגרי נכרים מוכרין להם, ובאמת תירוצו הירושלמי אחד הוא, שאכלו ממה שחגרי נכרים מוכרין ואליבא דרבי ישמעאל.

ויסוד לשיטה זו יש להביא מהגמרא בנדה מ"ז ע"א, דגרסינן התם, סבריה מאן דאמר תרומה דאורייתא חלה דאורייתא, מאן דאמר תרומה דרבנן חלה דרבנן. ודחי בגמרא, דלמא קסבר רבי יוסי תרומה בזה"י דאורייתא וחלה דרבנן, וכדאהדר רב הונא בריה דרב יהושע וכו', והיינו דשאני חלה דבעינן זה ביאת כלכם. והנה למעלה הבאנו יסוד לחלק בין הקדושה החלה ע"י הכניסה לארץ לבין הקדושה החלה ע"י ירושה ושיצה מהגמרא בכחוצות כ"ה ע"א, דרבנן דבי רב ס"ל דאע"ג דבטלה קדושת הארץ לגבי תרו"מ לא בטלה לגבי חלה. אמנם הנהו רבנן דסוגיית הגמרא בנדה סבריה דתרו"מ וחלה שוים בחיובם, וכשנבטלה הקדושה לגבי תרומה בטלה לגבי חלה, ורק שדחתה הגמרא דבטלה יש תנאי נוסף דביאת כלכם, אצל ע"ס הקדושה חלומה והפקעתה שוים, שלגבי שניהם חלה הקדושה בכניסה, ופקעה ע"י הגלות.

ביאור בירושלמי פ"ב דחלה בדרך מחודשת, דחבואת חו"ל שנכנסה לארץ נאסרת בחדש מילפוחא דשמה

(י) נמצא דנתבאר לנו שמי דרכים בחלות קדושת ארץ ישראל, דלהגר"א דסוגיית הירושלמי ברפ"ב דחלה אולא גם אליבא דרבי ישמעאל, דגם לדידיה לאחר שבע שכבשו ושבע שחלקו בשנת ה'ט"ו שנחייבו זה

דאלולא קרא דמושבותיכם דמרבי לתבואה חדשה שיאלה לחו"ל, הוה אמנא דנילף מחלה דס"ל לר"ע במחני' רפ"ב מחלה דניאלו מכאן לשם פטורות מן החלה. ויש לדון היאך הדין לר"ע בתבואה חדשה שזממה בחו"ל, שכל זמן היותה בחו"ל אין זה איסור חדש, ועכשיו נכנסה לארץ, אם יהיה זה איסור חדש או לאו. דבחלה כה"ג, בפירות חו"ל שנכנסו לארץ, יליף ר"ע מקרא דכתיב אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, שמה אחס חייבין בין בפירות הארץ בין בפירות חו"ל, מכאן אתה אומר פירות חו"ל שנכנסו בארץ חייבין בחלה וצמעה, ומסתבר לומר, דכמו דלולא הדרשה דמושבותיכם הוה פשיטא למילף מחלה חדשה שיאלה לחו"ל הותר, כמו"כ יש לנו למילף מחלה דתבואה חדשה שנכנסה לארץ נאסרה, ולאחר דאית לן קרא לאיסורא בחדש שיאלה מן הארץ לחו"ל, ולית לן קרא להחיר חדש שנכנס מחו"ל לארץ, הרי תרומתו עומדים באיסור, תבואת הארץ שיאלה לחו"ל אסורה מכה קרא דמושבותיכם, ותבואת חו"ל שנכנסה לארץ מקרא דשמה האמור גבי חלה. וליכא למימר איפכא, דקרא דמושבותיכם הוא גילוי מילתא שהגורם לאיסור חדש הוא מקום גידול התבואה, וממילא אית לן למילף מהכא גם לתבואת חו"ל שנכנסה לארץ דאזלינן בתר מקום גידולה ופטורה, דהא חזין מר"א דלית לן למידרש ככה"ג דהא לר"א מבואר במחני' לגבי חלה דבין פירות חו"ל שנכנסו לארץ ובין פירות הארץ שיאלה לחו"ל חייבין, בע"כ דלא מצינן למילף פטורא דפירות חו"ל מחיובא דפירות אר"י, והסברא נותנת כמו שכתבנו דלר"ע פירות חו"ל שנכנסו לארץ חל בהם איסור חדש.

עוד יש לדון בזה מטעם אחר, דעדיין צריך להבין למה לי קרא לרבות פירות שיאלה, דהא דפטרינן בחלה הוא דוקא ביאלו קודם גלגול דלא נתחייבו עדיין, וכן בתרו"מ קודם מירוח, אבל היכא דכבר חל האיסור פשיטא דלא פקע, וא"כ בחדש דכבר חל האיסור ל"ל קרא, וכמו בערלה וכלאי הכרס דודאי נוהג איסורם גם ביאלו לחו"ל מדאורייתא. אמנם נראה דבחלה ותרומ"מ גופייהו אין דין זה מוסכם, ובלשון הרמב"ם אין הכרח לפרש שאם נתמרח הכרי או נתגלגלה העיסה בא"י דמו לא מיפטר ביאלתם לחו"ל, ושפיר איכא לומר דדעתו דגם לאחר מירוח וגלגול בארץ פקע חיובם ע"י התיאלה לחו"ל. ואי נימא הכי לא יקשה כלל היכי ילפינן חדש שיאלה לחו"ל מחלה, דהא תרומייהו בחד גוונא נינהו, ובתרומייהו לאחר שחל בהם איסורם חזרו והותרו ע"י התיאלה לחו"ל. אבל לאידך גיסא, בפירות חו"ל שנכנסו לארץ יהיה הדין פשוט שלא יאסרו בחדש, דהא לגבי חלה הדין פשוט כמבואר בירושלמי שפירות חו"ל שנכנסו לארץ מחייבים בחלה או בתרו"מ רק אם היה המירוח או הקרימה בתנור (אליבא דר"ע) בארץ ישראל, וממילא חדש שבזמן חלות איסורו היה בחו"ל לא יתכן שיאסר בכניסתו לארץ. אמנם רוב הפוסקים פשיטא להו, וכן פירשו בדעת הרמב"ם, דפטור פירות

שיאלה לחו"ל מחלה ומתרו"מ הוא דווקא ביאלו קודם גלגול ומירוח, אבל אם היו הגלגול או המירוח בא"י וחל בהם איסורם תו לא פקע. ולפי דעה זו, הן אמת שצריך להבין איך ילפינן חדש מחלה דהא לא דמו וכמשנ"ת, אבל כיון דחזין דילפינן לה לגבי פירות שיאלה לחו"ל, הוא הדין דילפינן גם לגבי פירות חו"ל שנכנסו לארץ שיאסרו בחדש. ובזה יתפרש לנו היטב הירושלמי דפשיטא ליה דכל התבואות שאלו ישראל בכניסתם לארץ, ואפילו חטים בעלייה שזממו בשנים קודמות, נאסרו משום חדש, ותמהנו למעלה הא ארץ ישראל קודם ביאת ישראל למוכה לא היתה זה קדושה וכחו"ל היא חשונה והתבואות שזממו זה תבואות חו"ל הן, ואמאי פשיטא להירושלמי שזממו להם כניסת ישראל לארץ שיאסרו משום חדש. ולפי משנ"ת אין בזה גריעותא כלל ולא איכפת לנו לגבי איסור חדש מקום כניסת התבואות, שאפילו אם זממו בחו"ל בפטור, כניסתן לארץ גורמת להן שיחול בהם איסור חדש, והיינו הא דפשיטא ליה להירושלמי דגם חטים שבעלייה נאסרו, דחשיב להתבואות שהיו בארץ ישראל קודם שנתקדשה ושהו זה עד לאחר חלות קדושתה כפירות חו"ל שנכנסו לארץ שחל בהם האיסור. ומאליו מובן עתה שנתיישב היטב מה יעשה הירושלמי לדעת סתם מחני' דערלה ולר"א כיצד אכלו מצות, דהא לדידהו כיון דאיסור חדש נוהג גם בחו"ל ואין ארץ ישראל גורמת לאיסור התבואות, לא שייך לדון כלל בתבואות שהיא בהם דין כניסה לארץ שיתחייבו על ידו בחדש, ולדידהו לא ס"ד לומר שבתבואות שזממו קודם כניסת ישראל לארץ יאסרו לאחר הכניסה, שדין זה יתכן רק אליבא דהתנאים דס"ל דחדש נוהג רק בארץ, ולדידהו החיוב הוא מילפותא דשמה דאף שנחגל בפטור נעשה חיוב ע"י הכניסה, אבל לתנאים דס"ל דחו"ל וא"י שוים בחיוב חדש אין לכניסה לא"י מעלה כלל לגבי איסור הפירות.

א"א דלפי"ז הדרינן לקמייתא שמתירין הירושלמי דאכלו מצה ממה שחגרי נכרים מוכרין להם תהיה ראייה מוכרחת דבשל נכרים אין נוהג איסור חדש, דהא ליכא לאוקמי דהיתר התבואות שמכרו להם תגרי נכרים היה לפי שאין חדש נוהג בחו"ל, דהא השתא קיימין דגם אי אין חדש נוהג בחו"ל נאסרת התבואה בכניסתן לארץ, ומן ההכרח לפרש בכוונת הירושלמי צמירוזו שהיה ההיתר מדין תבואת נכרים וכדעת הב"ח. וצריכים אנו ליישב הירושלמי לדעת הפוסקים הסוברים דגם בשל נכרים נוהג איסור חדש, דכוותייהו עיקר ההלכה.

חילוק בין חיוב חלה ותרומ"מ החל ע"י גלגול ומירוח, לחדש שאיסורו בגמר פרי, וגדרי לחם בחדש

יא ודגה למעלה הבאנו לתמוה היאך מצינן למילף חדש מחלה לענין פטור פירות שיאלה לחו"ל, והא עיסה שיאלה לאחר גלגול לא מיפטרא מחלה, ופירות

חו לא פקע איסוריה ע"י יציאה לחו"ל, מ"מ שפיר מצינן למילף חדש מחלה לענין פטור הפירות ע"י יציאה לחו"ל. והיינו דאע"ג דאי נימא הכי נשאר איסור חדש בהפירות ולא פקע, מ"מ הא אמרינן בזכריות (ה' ע"א) דבחדש איכא שלשה לאוין, והאכל לחם קלי וכרמל לוקה שלש, וא"כ אלולא קרא דמושבותיכם הוה ילפינן חדש מחלה לגבי איסור לחם, שאם הוויא מחצות הארץ לחו"ל ואפאה שם אינו לוקה אלא אחת על איסור חדש שחל בתצואה בארץ ישראל, אבל איסור לחם אינו חל כיון שנעשה לחם בחו"ל שהוא מקום פטור מאיסור חדש. ממילא שפיר מצינן למילף מחלה גם תצואת חו"ל שנכנסה לארץ ואפאה שם, שיחול צה איסור לחם דחדש, דהא השתא הוה האפיה לגבי איסור לחם, ממש דומיא דגלגול בעיסה ומרוח בטבל, וכמו דגלגול ומרוח אזלינן בחר מקומם, דתצואת הארץ שנתגלגלה או נתמרה בחו"ל הרי אלו גלגול ומרוח דפטורא, ותצואת חו"ל שנתגלגלה או נתמרה בא"י הרי אלו גלגול ומרוח דחייבא, כמו"כ אפי' תצואה חדשה לגבי איסור לחם חלוי במקום האפיה, דתצואת הארץ שנעשתה לחם בחו"ל לא יחול צה איסור לחם, ותצואת חו"ל שנעשתה לחם בא"י יחול צה איסור לחם.

ולכאורה היה צוה מקום לדחות ולומר דלא דמיא האפיה לגלגול ומרוח, דאין האיסור לחם דחדש איסור מחודש שנחחדש השתא ע"י האפיה, אלא דהוה מכלל איסור חדש שחל מיד בהצאת שליש דכשיש בתצואות תמונת לחם נוסף צו לאו דלחם, וממילא תצואה זו כיון שיש צה איסור חדש אס אף נשתנתה לתמונת לחם הרי איסור חדש הקודם שבה מחייב על אכילתה שחי מלקיות ואין שייך כלל לדון לפטור מאיסור לחם מחד שהיתה האפיה בחו"ל, וה"ה איפכא בתצואת חו"ל שאין צה איסור חדש שנאפחה בא"י אין שייך לומר שיחול צה איסור לחם דחדש, כיון שהתצואה בעצמה אין צה כלל איסור חדש. אמנם לפי המבואר למעלה צדין גלגול ומרוח דחו"ל דיסוד הדין הוא בהפירות, דכיון דבחו"ל איכא בהפירות דין פטור מחלה וחרו"מ, הוה ליה הגלגול והמרוח גלגול ומרוח דפטורא, וכן איפכא בפירות חו"ל שנכנסו לארץ, א"כ הוא הדין והוא הטעם באפיה לגבי איסור לחם דחדש, אע"פ דאין האפיה הגורמת את עכס האיסור, ואע"ג דאיסור חדש שכבר חל צה לא פקע ממנה, מ"מ כיון שיציאה התצואה החדשה מא"י לחו"ל והשתא נמצאת התצואה במקום פטורה שאין צו איסור חדש, לא יוכל להתווסף צה איסור לחם שעדיין לא נאסרה צו. וכן הדין בתצואת חוץ לארץ שנכנסה לארץ, דכיון דהשתא היא במקום חייב וראוי היתה ליאסר באיסור חדש אלא דכללל הוא דכיון שבזמן הבאת שליש היתה היתר אינה חוזרת ונאסרת, אבל האפיה שבמקום האיסור הויה אפיה דאיסורא, וחל צה איסור לחם דחדש.

שיצאו לאחר מירוח לא מהניא צה יציאתן לחו"ל לפטורן מחרו"מ, ואיך הוה ס"ד למילף דחדש שבזמן הבאת שליש שהוא זמן איסורו היה בארץ וכבר חל איסורו, שיחזור להיתר ע"י יציאתו לחו"ל. ויש ליישב דבהא לא דמי חדש לחלה וטבל שיהיה חלוי בזמן חלות האיסור, דיש לומר דיסוד דין פטור הפירות מחלה וחרו"מ ע"י היציאה לחו"ל הוא דאזלינן בחר מקום מציאותן של הפירות, דבארץ ישראל הפירות חייבין בחלה ובחרו"מ ובחו"ל פטורין, ושפיר ילפינן חדש מחלה דאזלינן בחר מקום מציאות הפירות דבארץ ישראל אסורין הפירות משום חדש, ובחו"ל פטורין. והא דנקטינן בעיסה וטבל דאס יצאו לאחר גלגול ומירוח לא נפטרו אין הטעם לפי שכבר נאסרו ואין האיסור יכול לפקוע, אלא דכיון דבעיסה וטבל אין הפירות מתחייבין מחליהן בחלה וחרו"מ, אלא דהגלגול והמירוח הם הסבות הגורמות לאיסור שיצא, ורק ע"י הגלגול והמרוח נקבע דין הפירות לחלה ולחרו"מ, לכן חלוי דין הפירות במקום שהיה הגלגול והמרוח, שאם היה הגלגול והמרוח במקום שהפירות מחוייבים בחלה ובחרו"מ הרי זה גלגול ומרוח דחייבא, ואי הוה במקום פטור הרי זה גלגול ומרוח של פטור. (נמצא דחלה וחדש שוים דיסוד הדין של חייב ארץ ישראל ופטור חו"ל, אלא דחלה וחרו"מ ע"י שהגלגול והמרוח הם הקובעים את חייבם ופטורם של הפירות פקע מהם הדין שיהיה דינם חלוי בכל עת במקום מציאותם, משא"כ חדש שאין סבה הגורמת לחלות איסורו, אלא איסורו ממילא קאחי ליה דכל שהיא פרי אסור משום חדש, וחלות איסורו בזמן הבאת שליש הוא שיעורא דגמר פרי בעלמא, שפיר מצינן למילפיה מחלה דאיסור הפירות חלוי במקום שהם נמצאים (דניחול ציה בחר מקום מציאותו), שאם יצאו לחו"ל יפטור אע"ג שכבר היה אסור בארץ ישראל, ותצואה שגדלה בחו"ל נאסרת בזניסתה לארץ ישראל. (ואף) אמנם להשיטות דפירות הארץ נפטרים בחו"ל בחלה וחרו"מ אף אחר הגלגול והמרוח, אבל לגבי חייב תצואה שנכנסה לארץ הלא צעין לד"ה שהגלגול יהיה בארץ, ולכאורה לפי שיטות אלו שפיר היה שייך ללמוד חדש מחלה לפטורא ביצא לחו"ל ולהכי אינטריך לר"ע קרא דמושבותיכם, אבל איפכא, למילף שיהא צה צה חייב דשמה בנכנס לארץ לא מצינן למילף. וי"ל דמ"מ שפיר יאסרו פירות חו"ל בארץ מדין חדש דהתם גלגול בפטור פטור דנשעת חובתה היתה פטורה, דגלגול ומרוח הם המחייבים בחלה ובחרו"מ, משא"כ בחדש דליכא דין מעשה המחייב אף הוא מציאות איסור, כיון דמהדין דשמה נוהג בארץ גם בפירות חוץ לארץ, שפיר יאסרו מדין חדש, דהגדר המבואר במשנה דנשעת חובתה היתה פטורה לא שייך בחדש, והבן.

ויש לומר עוד, דאפילו אי נימא דכללל הוא, ובחלה וחרו"מ צה מהא דהגלגול והמרוח קובעים את דין העיסה והפירות לחייב ולפטור איכא נמי דינא דכל שנאסר

אם חרש נוהג בחבואה של"ה שלישי, וישוב קושית הג"ר יונתן לפי הש"ך והט"ז

(יב) והנה לפי המבואר ילפין מחלה לאיסור לחם חדש שאינו חל בתבואה חדשה שינאה לחו"ל אע"ג דלא דמו לגמרי זה לזה, דהגלגול בחלה הוא הסבה לעצם חיוב חלה, וכמו"כ המרות בטבל על ידו נפעל איסור הטבל, ואילו איסור לחם חדש נמשך מאיסור חדש שבתבואה, ורק שע"י שנשתנתה לתמונת לחם נוסף זו הלוא אכל אין זה איסור בפ"ע שנחדש ע"י האפיה. והא דמצינן למילף איסור לחם חדש מגלגול בחלה הוא רק משום דתרווייהו שוו בזה שהם תלויים בדין הפירות אם הם נמצאים במקום חיובם או במקום פטורם. אמנם יש להוסיף ולומר דבאמת איסור לחם חדש הוא לגמרי דומיא דגלגול בחלה ומרות בטבל, והוא איסור בפ"ע ועצם האיסור חל רק עתה ע"י שנעשתה התבואה לחם ואינו תלוי באיסור חדש שבתבואה. דהנה בהפרשת תרו"מ חיובה רק בתבואה ופירות שהביאו שלישי, ותבואה שלא הביאה שלישי, אף אם נתמרתה בגורן, לא מחייב בתרו"מ, שזו היא עונתה לחיוב תרו"מ כשנגמר פריה בהנחת שלישי, ולענין חלה אי מחייב עיסה שנחגלגלה מקמת תבואה שלא הביאה שלישי, פליגי בזה במתני' פ"א דחלה מ"ג, דת"ק מחייב ורבי אליעזר פוטר. אולם באיסור חדש לא נתבאר להדיא בתבואה שלא הביאה שלישי אם אסורה או לאו. ודעת החוס' בפסחים (כ"ג ע"א, ד"ה קוצר לשחת) דקודם הבאת שלישי ליכא בתבואות איסור חדש. והנה במנחות (ס"ט ע"ב) אמרינן בגמ', בעי ר"ש בן פזי, שיכולת שהביאה שלישי קודם לעומר ועקרה, ושחלה לאחר העומר והוסיפה מהו, בחר עיקר אולינן ושרייה עומר, או דלמא בחר תוספת אולינן ועד שיצא עומר הבא. ופירש רש"י, דלהכי נקט האידיעא בשיכולת שהביאה שלישי, דחשיב גמר פרי, דאי מקמי הכי עקרה הוא כשחת בעלמא ולא מהני עומר למישרייה. ומדברי רש"י האלו יש להוכיח שגם דעתו דבתבואה שלא הביאה שלישי ליכא איסור חדש, דאי אית בה איסור אמאי לא מהני עומר למישרייה, ושפיר מצי למיבעי גם בשיכולת שלא הביאה שלישי. ועי' במנחת חינוך מ"ה ש"ג שהוכיח בן מדברי רש"י האלו, אמנם בהשמטות שם רוח אחרת היתה עמו, וכתב דהוא טעות, דמדברי רש"י אלו מבואר איפכא, כיון דאין העומר מתירה מבואר דאסורה דאף העומר אינו מתירה. וכוונתו להוכיח מרש"י, דאי בלא הביאה שלישי לא נאסרה, א"כ אדרבה שפיר מצי למנקט הבעיא בשכולת שלא הביאה שלישי כמו בהביאה שלישי, דבתרווייהו אין בשכולת איסור חדש. אבל באמת נדקו דבריו הראשונים, דלא יתכן בשום אופן לומר שיהיה בתבואה שלא הביאה שלישי איסור חדש ולא יחירנה העומר. וגם שלדבריו אם נאפה לחם מתבואה שלא הביאה שלישי יאסר לעולם שלא שייך בו שיצא העומר ויחירנו, א"כ אף אמרינן בירושלמי דיוצאים ידי חובת מנה

במנה שנאפחה מתבואה שלא הביאה שלישי. וברור בכוונת רש"י דאין העומר מחירו היינו שאין בתבואה כלל איסור חדש. ומה שהוקשה להמנ"ח א"כ ליבעי בעייתו גם בתבואה שלא הביאה שלישי, זה לק"מ, דאם נעקרה קודם הבאת שלישי נהי דמותרת לפי שעדיין לא נאסרה, אבל העומר לא התירה, וא"כ כשחזר ושחלה הרי כל השכולת בדין אחד, ולא שייך למיבעי אם בחר עיקר אולינן, שהרי בין העיקר ובין הגידולינן לא היה צהם עדיין היתר העומר, ומה בין שכולת זו לשכולת שנורעה בתחילה לאחר העומר.

ובערתה יקשה על הירושלמי שתמה איך אכלו אבותינו מנה בכניסתם לארץ אם כל התבואות היו אסורות עליהם, והרי שפיר מצינו לאפות מנה מתבואה שלא הביאה שלישי ועדיין לא נאסרה. ולכאורה היה אפשר לתרץ דלגבי מנה לא יהי הא דליכא איסור חדש בתבואה שלא הביאה שלישי, דאע"ג דבתבואה ליכא איסורא, מ"מ ע"י אפייתה חל בה איסור לחם, דהא שם לחם אית ביה גם בלא הבאת שלישי כדחזינן דנפיק ביה ידי חובת מנה. ולפי"ז מוכח מהירושלמי שאיסור לחם אינו מכלל איסור חדש שבתבואה, שהרי הכא התבואה עצמה לית בה כלל איסור חדש, ומ"מ ע"י האפיה חל בה איסור לחם. למדנו מכאן, שאיסור לחם דחדש הוא איסור בפ"ע, ועצם איסורו מחדש ע"י האפיה, דומיא דעיסה וכרי של תבואה שטבלס נקבע ע"י הגלגול והמרות.

אולם א"ל לומר כן, דזו בעיא מפורשת בירושלמי פ"א דחלה ה"ג, וז"ל הירושלמי: מהו שחייבין על לחם שלו משום חדש (היינו לחם שנאפה מתבואה שלא הביאה שלישי, דבהכי איירי התם), א"ר יודן, כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, את שחייבים על קלי שלו משום חדש חייבים על לחם שלו משום חדש, את שאין חייבין על קלי שלו משום חדש אין חייבין על לחם שלו משום חדש. הרי דפשיט הירושלמי דכיון דלית ביה איסור קלי לית ביה איסור לחם, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה, דהא שפיר מצינו נפקי חובת מנה בתבואה שלא הביאה שלישי, ובע"ה להלן (באות ט"ו) נשוב לדבר בזה.

אמנם אע"ג שהדין מבואר בירושלמי דליכא איסור לחם בתבואה שאין שייך בה איסור קלי, מ"מ הסבירא עצמה נכונה דאין איסור הלחם כריך לאיסור התבואה, ואת זה שפיר איכא למילף מהירושלמי. דהנה דחיית הירושלמי היתה מכא ילפומא דקרא, דאת שאין חייבין על קלי שלו משום חדש אין חייבין על לחם שלו משום חדש, והיינו דהוא ילפומא מקרא על מין התבואה, דבאיה מין תבואה שייך שיהיה איסור חדש דלחם, דווקא במין תבואה ששייך בו איסור קלי. ומדהוצרך הירושלמי להך ילפומא למילף דהוי מין פטור, ולא דחה בפשטות דאיסור לחם נמשך מאיסור התבואה דע"י שנשתנתה התבואה לתמונת לחם נוסף בה איסור, מוכח דבאמת אין איסור הלחם נמשך מאיסור התבואה והוא איסור מחודש ושייך גם במקום

דהנה צפת שנאפתה מאורו ודוחן אין יוצאין ידי חובת מנה כיון שאין באים לידי חימוץ, אולם אם עשה עיסה מחטים ואורו פסק הרמב"ם דיוצא זה ידי חובת מנה אף אם אכל רק כזית מעיסת המעורבות אע"פ שבדאי אין זה שיעור שלם מן החטים, והיינו טעמא דיוצא לפי שגם האורו מצטרף ע"י גרירה. והנה אם יעשה עיסה מחטה חדשה ואורו יש לחקור אם ג"כ יהיה הדין שלקה על כזית מן העיסה, ע"י שיתרף האורו לחטים להשלים השיעור. ובפשוט היה אפשר לחלק דחיובא דכרמל וקלי לא יהיה בכזית מן העיסה הזאת דהא לגבי זה לא מצטרף האורו, אבל לאיסורא דלחם יצטרף האורו להשלים השיעור כמו שמצטרף להשלים שיעורא דמנה דהרי הא דבאורו ודוחן אין איסורא דחדש, ממנה הוא דילפינן ליה. אמנם לפי מה שלמדנו מן הירושלמי דילפינן בהיקשא דמין שאין בו איסור קלי גם איסור לחם לית ביה, א"כ באורו שבעיסה שאין בו איסור קלי גם איסור לחם לא שייך בו. ממילא נוכל ליישב קו' הגאון ר' יונתן לדעת השו"ע ודעימיה האוסרים חדש של נכרים באותו סגנון שיישבו לדעת הצ"ח. ד"ל שאפו מנה מעיסה של חטים ואורו, והיתה המעורבות עפ"י חשבון שהיו החטים בשיעור הקטן שנכתפקו בו שמה די בו לכזית, והאורו השלים לשיעור הגדול שנכתפקו בו שמה דוקא בו יש כזית, ונמכונו לזכות באורו בתנאי שהוא נזרך להשלמת השיעור, וזה יצאו ידי כל הספיקות, כדרך שנבאר למעלה לדעת הצ"ח, ע"ש.

ביאור בהירושלמי רפ"ב דחלה לפי הגר"א ופ"י, בדרך אחרת

(יג) ואחרי שזכרנו לידי מדה זו, דחיובא דשמה באיסור חדש הוא דווקא בקלי ולחם, שבתואה חדשה שנכנסה מחו"ל לא"י עדיין צהייתה עומדת, ורק אם נעשתה קלי או לחם בא"י חל זה איסור קלי ולחם, נבוא לבאר חירון הירושלמי אליבא דהפנ"י והגר"א. דלפי מה שנבאר בדרך זו, הא דפשיטא להירושלמי דבכניסת ישראל לארץ נאסרו כל התבואות ואפילו חטים שבעליה היינו מדינא דשמה, דכך לי תבואות שהיו בארץ ישראל קודם שנתקדשה ושהו זה לאחר שנתקדשה כמו תבואות שנכנסו מחו"ל לארץ ישראל. וא"כ בע"כ קושיית הירושלמי היאך אכלו אבותינו מנה בכניסתם לארץ, היא על מנה דווקא שע"י אפייתה חל זה איסור לחם, אבל לאכול את התבואות כמות שהיו בשעת הכניסה זהא לית איסורא, דדינא דשמה הוא רק באיסורא דלחם. ממילא מהי שחגרי היטב תמיהתנו מאי מתוך הירושלמי שאכלו ממה שחגרי נכרים מוכרין, שמהנהו מאי מהני בכך הא מ"מ אית זה איסורא דשמה, אולם עכשיו מתפרש היטב שחגרי הנכרים לא הביאו התבואות לארץ ישראל, אלא שהלכו בני ישראל אצל חגרי נכרים לחו"ל לקנות התבואות ואפוא שם באו"ל, ומכיון שבכניסה לארץ ישראל כבר היו לחם חו לא

שאר בתבואה איסור, ורק דמכא ילפומא דהוקש לחם לקלי, נעינן שיהא הלחם ממין תבואה ששייך שיהא זה איסור קלי.

וגר"א להוכיח דכן הוא כוונת הירושלמי דלחם הוא דין צפ"ע לגמרי ואין חלוי בשם חדש דהפירות אף דהוי מיעוט דדין לחם דנחמטט מין פרי כזה גם מדין לחם, ואין הכוונה דדין לחם בחדש חלוי באיסור חדש דהפירות כיון שאינו דין צפ"ע ורק עוד שם איסור דחדש. דלימוד כזה ממש מאלו עוד בירושלמי פ"א דחלה ה"א, דבעי החם, מהו שיהו חייבים על קלי שלו משום חדש, והיינו דבעי שיתחייבו שאר מינים כמו אורו ודוחן באיסור קלי. א"ר זעירא כתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, את שחייבין על לחם שלו משום חדש חייבים על קלי שלו משום חדש, את שאין חייבין על לחם שלו משום חדש אין חייבין על קלי שלו משום חדש. והיינו דבשאר מינים לא שייך איסור לחם כיון שאין באים לידי חימוץ, ומקשינן איסור קלי לאיסור לחם, דכיון דאין זהא איסור לחם גם איסור קלי לית ביה. והתם הלא צודאי אין חלוי איסור קלי דדין לחם, ובע"כ דהוי מיעוט צהמין גם לגבי קלי, וה"ה צהלימוד דמקיש לחם לקלי הוא רק מטעם זה, אבל בלא"ה קיימין כהצעתא דלחם הוא דין צפ"ע לגמרי. (ויעיין בפירוש הגר"א על הירושלמי דמפרש באופן אחר, ולדידיה מבואר דגם בתבואה שלא הביאה שליש איכא איסור חדש, ועוד ידובר מזה אי"ה).

ורפ"י שפיר מניין למילך חדש מחלה לענין פירות שיצאו מא"י לחו"ל לגבי פטור לחם, וכן להיפך שפירות שנכנסו מחו"ל לארץ ונאפו שם שיאסרו דדין לחם, ואע"ג שלא יחול זהא איסור קלי וכרמל מ"מ צהמין כזה שייך איסור קלי וכרמל אם היה גדל בא"י. אלא דבפירות שיצאו מא"י לחו"ל יליף ר"ע מקרא דמושבתיכם דאף אם תהיה האפיה בחו"ל יש זהא איסור לחם, אבל תבואת חו"ל שנכנסה לארץ שפיר ילפינן לה מחלה דחל זה איסור לחם ע"י הכניסה לארץ אם היתה האפיה בא"י.

ובבמה שנבאר דלחם הוא חלות דין צפ"ע, והא דחזינן לר"ע דיליף חדש מחלה לענין לחם וקלי, מחזור מאד פשט הכתוב ויאלכו מעבור הארץ ממחרת הפסח מנזות וקלוי, היינו דכרמל אכלו גם מקודם, דבשעת חלות איסורו היה מותר, אף מנזות וקלוי דנחמטט איסורם עכשיו וזה נאסר מטעם שמה, אכלו דוקא אחרי הקרבת העומר, ונכון.

ובדרך זו נוכל ליישב קו' הגאון ר' יונתן שם לשטת הסוברים דחדש של נכרים אסור, דלשיטת הצ"ח כבר תרגנו למעלה, דאע"ג דנשתכחו צאותה עם השיעורים ולא ידעו שיעור כזית כמה הוא, מ"מ יכולים היו לאכול מנה ע"י דחיית ל"ח דחדש, דבתבואות היה מעורב חלק. הנכרי שאין בו איסור, ובחלק זה נמכונו לזכות על תנאי אם הוא נזרך להשלמת השיעור, וכמשנ"ח למעלה. ועמה נתרץ את שטת האוסרים חדש ש"ג כך,

מוחזקת מהניא לענין הקדושה, וא"כ איך שייך לדון אליבא דר"ע שיאסרו חטים שנעלייה לאחר כניסתם לארץ מדין שמה. אלא דהא לא קשיא כלל דהא חזינן בירושלמי דר"ע הביא לר"א ראייה לפירות חו"ל שנכנסו לארץ לחייבם בחלה מקמחים וסלמיות שמאלו אבותינו בכניסתם לארץ, ובע"כ או דלית ליה כלל סברת א"י מוחזקת, או דס"ל דמהניא רק לענין ממון ולא לענין קדושה, וכמשנ"ת.

לתנאי דס"ל חדש נוהג בחו"ל, אם גם קודם כניסתו לארץ נוהג איסורו

(יד) אור"ח מאחר שפירשנו שכל הטעם שאסרו בירושלמי חטים שנעלייה הוא מדינא דשמה, ולסתם מחני' דערלה ולר"א דפ"ק דקדושין דס"ל חדש אסור בחו"ל איסור זה לא שייך כלל, יש להקשות אמאי לא אכלו מחבואות הארץ עד מחרת הפסח, ובגמ' בספ"ק דקדושין (ל"ז, ב) אמרינן דלר"א היינו טעמא דמעיקרא לא אכול והשתא אכול דאקרוז עומר והדר אכול, ולפי דבריו זה לא יתכן כלל, דמה שגדל קודם ביאתם לארץ לא נאסר. אלא דיש לישב בפשטות דלא אכלו מחבואות הארץ לפי שכבר הוסיפה לאחר כניסתם, ואותה תוספת אסורה עד שיבא העומר ויתירנה.

עוד י"ל דאליבא דהנהו תנאי דס"ל חדש נוהג בחו"ל נהג איסור חדש גם קודם כניסתם לארץ. דהנה הר"ש ברפ"ז דחלה כתב דלא חל איסור חדש עד כניסתם לארץ וגם לא קרב העומר במדבר דביאה כתיב ביה, אצל החוס' במנחות (מ"ה ע"ב, ד"ה קרבו) נקטו דהיו מקריבין מנחת העומר במדבר. ודברי החוס' זריכים ביאור מלד הסבירא, דאם עדיין לא נאסר חדש למה היו מקריבין את העומר, וגם דמהאי קרא דכתיב ביה ביאה דילפינן מיניה שאין איסור חדש נוהג עד שיכנסו בארץ, מיניה נילף נמי לענין הקרבת העומר, דבחד פרשה כתיב תרומתו. ובע"כ נר"ך לומר לשיטת החוס', דכשם שקרב העומר במדבר גם איסור חדש נהג במדבר אליבא דתנאי דס"ל חדש נוהג בחו"ל, כמו שיתבאר.

והנה הרמב"ם פסק בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ה דאין מביאין מנחת העומר אלא מארץ ישראל. וכבר תמיהו עליו, שצפ"י ממאכ"א ה"ב פסק דחדש אסור בין בארץ ובין בחו"ל, ובמנחות ר"פ כל קרבנות הנזכר (פ"ד ע"א) אמרינן דר' יוסי ברבי יהודה דס"ל חדש בחו"ל דאורייתא ס"ל דעומר בא מחו"ל. ועי"ש בלח"מ שחירך דמהא דחדש אסור בחו"ל אין הכרח שהעומר בא מחו"ל, ומה שחלתה הגמ' זה בזה הוא רק איפכא, דלמ"ד עומר בא מחו"ל בע"כ שחדש אסור בחו"ל, וממילא ס"ל להרמב"ם דרבנן דפליגי על ריב"ז מזה סברי דחדש בחו"ל אסור, וקרא דכי תבאו דאמרינן החס בגמ' דריב"ז מפיק מיניה זמן ביאה שלא נחייבו בעומר אלא לאחר שבאו לארץ, מיותר להו לרבנן למידרש מיניה דאין

חייל בזה איסורא. ובלא"ה נר"ך לומר כן שהלכו אלל התגרים לחו"ל לקנות התבואות, דהא תבואה זו קאי לאכילת מנה, ולכמה שיטות בעינן שימור משעת קצירה, ובהכרח שתהא הקצירה בשימור ישראל, וא"כ לא נפלאה היא ולא רחוקה לומר שגם האפיה הייתה שם, והנן. אמנם סוגיית הירושלמי אולא רק אליבא דר"ע ורבי ישמעאל דס"ל דבחו"ל אין חדש נוהג, וממילא שייך בו איסורא דשמה, אבל לתנא דסתם מחני' דערלה ולר"א דמחני' דפ"ק דקדושין, לא אולא סוגיית הירושלמי אליבייהו כלל, דלדידהו ליכא בחדש איסורא דשמה, וכל התבואות שמאלו ישראל בכניסתם לארץ לא נאסרו, וליכא כלל למינעי היאך אכלו מנה.

והנה צביאור הגר"א ביו"ד פירש שחירון הירושלמי שאכלו ממה שחגרי נכרים מוכרין להם וכרבי ישמעאל הכל מירון אחד הוא, והפנ"י כתב דא"א לומר דחירון אחד הוא, דלרבי ישמעאל למה לי חגרי נכרים, והלא ביו"ד של כבוש וחלוק לא נהג איסור חדש כלל. וכבר נתבאר למעלה דהגר"א מפרש דבעיא גם לרבי ישמעאל, דגם לדידהו איכא למינעי האי צעיא בשנה ראשונה שלאחר כבוש וחלוק שנחייבו בחדש, ואמנם כבר נתבאר למעלה דאילו לשטתם בענין קדושת הארץ לגבי מנחות התלויות בכבוש וחלוק, וגם עכשיו נאמר כן, אלא שעמיה יהיו סברותיהם בזהפך ממשנ"ת למעלה, דהשתא נטטרך לומר דלהכי נאיד הפנ"י מלפרש דהבעיא קאי גם לרבי ישמעאל ובשנת ה"ט, דס"ל דקדושת ארץ ישראל לכל דיניה קדושה אחת היא שנחקדשה בכניסתם לארץ, והמנחות שכבוש וחלוק מעבד בהם אין הטעם משום שחסר בקדושת הארץ לגביהם, אלא דזהו דין בהנהגת המנחה בפועל, שאין המנחה נוהגת עד לאחר כבוש וחלוק. ממילא ס"ל להפנ"י דלרבי ישמעאל אין לדון בהפירות שגדלו ביו"ד של כבוש וחלוק ושהו עד שנת ה"ט ושיחייבו מדין שמה כנכנסים מחו"ל לארץ שהרי כל גידולם היה בקדושת הארץ, ובע"כ הירושלמי דנקט שחטים שנעלייה נאסרו אילו אליבא דר"ע שמיד בכניסתם לארץ נאסר חדש. והנה כבר נתבאר למעלה דאי נימא דקדושת ארץ ישראל אחת היא ליכא למימר דסברת א"י מוחזקת בידינו מאבותינו מהניא לענין קדושה, וא"כ לר"ע שפיר שייך לדון בהפירות שגדלו קודם כניסתם לארץ ושהו עד לאחר שנכנסו שיחייבו מדין שמה כפירות שנכנסו מחו"ל לארץ. אמנם הגר"א מפרש דשתי קדושות הן, והמנחות התלויות בכבוש וחלוק ע"כ קדושת הארץ לגביהן לא חלה עד לאחר י"ד שכבשו וחלקו, ולהכי סוגיית הירושלמי מציא למיזל גם אליבא דרבי ישמעאל, דיש לדון בהפירות שגדלו ביו"ד של כבוש וחלוק ושהו עד לשנת ה"ט ונכנסין מחו"ל לארץ. אולם לכאורה יש כאן מקום להקשות לאידך גיסא, דא"כ הירושלמי מצי אילו רק אליבא דרבי ישמעאל, דאי אליבא דר"ע לא שייך למיזל את הפירות מדין שמה, דהלא ביארנו דאי נימא דשתי קדושות הן בקדושת ארץ ישראל גם סברת א"י

עומר בא אלל מן הארץ. ועפ"י מתבאר דעת החוס' דהקריבו מנחת העומר במדבר, דבאמת גם חדש היה אסור דכל הפרשה נוהגת גם בחו"ל, וכי תבאו נאמר רק למעט שאין העומר בא מחו"ל. ממילא מוזן לתנאי דס"ל דחדש נוהג בחו"ל למה לא אכלו מעבור הארץ עד ממחרת הפסח, לפי שנהג איסור חדש בתבואות גם קודם הכניסה. אבל מכל מקום לא הוקשה להירושלמי אליבא דהני תנאי מהיכן אכלו מזה, שהרי היה צידם תבואות משנים קודמות שהותרו בהקדמת העומר או שהיוס היה מתיר, שהרי נהג איסור חדש. וקושיית הירושלמי היא רק אליבא דתנאי דס"ל דאיסור חדש נהג רק אחר כניסתם לארץ, וממילא כל התבואות נאסרו עכשיו מדין שמה, וכמשנ"ת.

בקושיא שעל הירושלמי מ"ט לא אכלו מצה מתבואה של"ה שליש, ודיון בקושיית הג"ר משולם איגרא

בזו והנה למעלה הנחנו בתימה את הירושלמי מאי קשיא ליה איך אכלו אבותינו מזה כליל פסח לאחר שנכנסו לארץ והלא היו כל התבואות אסורות משום חדש, דהא שפיר מנו למיכל מזה שנאפחה מתבואה שלא הביאה שליש דלית בה איסור חדש כפי שמבאר שם בראיות ברורות, ומזה הלא יוצאין בתבואה פחות משליש. וי"ל דשאלת הירושלמי היא אליבא דר"א דס"ל דתבואה שלא הביאה שליש פטורה מחלה, ומפורש בירושלמי פ"ק דחלה דלר"א אין יוצאין ידי מזה בנאפחה מתבואה שלא הביאה שליש דילפינן לחם לחם. וסדר הירושלמי הוא כך, דמתחלה אמר ר' ירמיה דפשיטא שנאסרו כל התבואות כשנכנסו לארץ ואפילו חטים שבעליה, וע"ז פריך הירושלמי א"כ לר"א איך אכלו מזה, היינו לר"א דתבואה שלא הביאה שליש אין יוצאין במזה, ובהכרח דהתבואות הישנות לא נאסרו משום חדש אליבא, וממילא ה"ה לדיון דבהא לא אשכחן פלוגתא אי נאסרו חטין שבעליה, וכיון דאליבא דר"א מוכרחים אנו לומר שלא נאסרו, גם אליבא דידן נימא הכי. ע"ז ח"י הירושלמי דאכלו ממה שתגרי נכרים מוכרין להם כרבי ישמעאל, וצ"ל לפי פ"י הגר"א בין לפי פ"י הפנ"י דהיתר התבואות שמכרו להם תגרי נכרים הם משום חו"ל. היינו דר"א בע"כ יסבור דאין חדש נוהג בחו"ל, וממילא אין לנו הכרח אליבא שלא נאסרו חטים שבעליה.

ובזה יתיישב גם מה שתמהנו אי הא דנקיט הירושלמי שבדאי אכלו אבותינו מזה כליל פסח יסוד הוא שאין לזוז ממנו, א"כ חיקשי לתנא דסתם מתניתין דערלה ולר"א דספ"ק דקדושין דחדש נוהג מה"ת גם בחו"ל, דאליבא דהני תנאי לא סלקי חירוצי הירושלמי דאכלו ממה שתגרי נכרים מכרו להם תבואת חו"ל, ואי אליבא דהני תנאי נאמר בהכרח דלא נאסרו חטים שבעליה נימא הכי נמי אליבא דכו"ע. ובשלמא לשיטת הב"ח דאינו נוהג בשל

נכרים נימא, די"ל דכו"ע מודו בזה, אבל לפימ"ש דעיקר ההלכה היא דנוהג בשל נכרים והיתר הוא מטעם חו"ל אי לר"ע אי לר"י יקשה כנ"ל. ובהמבואר נימא, דלהנהוג תנאים דפסקין הילכתא כוותיהו ל"ק כלל, דאינו סביר דיוצאין ידי חובת מזה במזה שנאפחה מתבואה שלא הביאה שליש, והקושיא היא רק לר"א הסובר דבמזה חו"ל אין יוצאין, דאינו בע"כ סבר או כר"ע או כר"י, ושפיר תרצו ממה שתגרי נכרים מוכרין להם, דהיינו מחו"ל. אך יש לדחות חירון זה דהירושלמי קאי לר"א דפ"ק דחלה, דלא יתכן חירון הירושלמי ממה שתגרי נכרים מוכרין להם שפירשו צ"ל לפי הגר"א צ"ל לפי הפנ"י שהיתר היה מטעם חו"ל. דהא רבי אליעזר סובר במתניתין דחדש נוהג בחו"ל מה"ת. ועין בקדושין ל"ט דמוכרח במתני' דהתם רבי אליעזר צ"ד, וכך היא גירסא במשניות צפ"א דחלה מ"ג בהא דס"ל לר"א דתבואה פחות משליש פטורה מן החלה דהתם נמי גרסי רבי אליעזר צ"ד, ועי' במלכת שלמה שם, ולפי גירסא זו אול פירושנו בירושלמי. אך בירושלמי לפנינו גרס במתני' דחלה מתבואה פחות משליש דהוא ר' לעזר (כן היא דרך הירושלמי להשמיט האל"ף שצראש שם, ור' לעזר הוא רבי אליעזר, ור' לעזר הוא ר' אלעזר). ולפי"ז קם החירון הג"ל, דר' אלעזר שפיר יוכל לסבור כרבי ישמעאל וכר"ע כמו שפירשו בירושלמי ערלה דחדש בחו"ל מותר ודו"ק. ובמיושבת קושיית הגאון רבנו משולם איגרא שהקשה מאי קאמר הירושלמי דליתי עשה דמזה וידחה ל"ת דחדש, הא אפליגו ר"ש ורבנן (פסחים ל"ה) במזה של טבל אם יוצאין בה, וסבר ר"ש דאין יוצאין מאחר דאינו נאסר משום חמץ דאין איסור חמץ חל על איסור טבל וכל שאין איסורו משום כל תאכל חמץ אין יוצאין בו מזה, ורבנן דפליגי עליה אזלי לטעמייהו דאיסור חמץ חל בכלל. אבל כניסתן לארץ שכל התבואות נאסרו משום חדש ואפילו חטים שבעליה מכמה שנים, הא ליכא בחמץ איסור כולל, וא"א לנאת במזה זו אפילו לרבנן. ובאמת היה אפשר ליישב בפשיטות דשפיר איכא כולל, דהא נאסר חמץ בתבואה שלא הביאה שליש שאינה אסורה משום חדש, ונאסר כל החמץ כולל. וי"ל דקושיית הגאון רבנו משולם איגרא היא בדרך ממ"נ, דאם יסבור הירושלמי דלא נאסר משום חדש בשלא הביא שליש, מאי קשיא להירושלמי איך אכלו מזה, נימא דאכלו ממה שלא הביא שליש, ובע"כ דנאסר משום חדש גם תבואה שלא הביאה שליש. ולהמבואר נימא, דקושיית הירושלמי היא אליבא דר"א דס"ל דאינו יוצא משום מזה בפחות משליש דילוף מחלה, אבל איסור חמץ הלא שייך לכו"ע בתבואה פחות משליש, ומיושבת היטב קושיית הגאון רבנו משולם איגרא, ודו"ק.

אמנם חירון זה אינו נכון, דשפיר הוקשה להגאון רבנו משולם בממ"נ דאי לא חל איסור חדש בפחות משליש א"כ יאכלו מזה בפחות מהבאת שליש, דאין לומר

להכי פטר ר"א צפחות משליש מן החלה משוט דלא חשיב ליה כלל לחם דאינו בא לידי חימוץ ואינו יולא צה משום מנה.

והנה הרמב"ם בפ"א מהל' תרומות הכ"ב פסק, וכן פירות חולה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה שנאמר שמה וכו'. ואם נקצו למעשר בידי ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבין צמערות מדבריהם. ותמה שם הכ"מ וכן הגר"א בביאורו ליו"ד סי' של"א, דהא חיוב תרו"מ יליף מחיוב חלה, ואמאי גבי חלה חייב הרמב"ם בפירות שנכנסו לארץ מדאורייתא, ובתרו"מ רק מדבריהם. ותירץ הגר"ח מברסק בספרו, דבתרו"מ צעין שני דברים לחייב בתרו"מ, חדא הבאת שליש, והב' מירות, משא"כ בחלה לית בה רק חד מילתא הממייבה בחלה דהיינו גלגול לרבן וקרימת פניה בתנור לר"ע. וממילא ניחא מה שבחלה חייב הרמב"ם פירות שנכנסו לארץ מדאורייתא דכל השעת חובה שלה הוא רק הגלגול או קרימת בתנור, וממילא אם הייתה בשעה זו בארץ ישראל, אית בה דינא דשמה לחייבה בחלה. אבל תרו"מ דאין די צהירות לבד לחייבן, כי אם דלריבין גם להבאת שליש הממייבן, ומאחר דגדלו בחו"ל א"כ הא נמצא דבשעת הבאת שליש היה צהס דין פטור, שוב אינו מתחייב מדאורייתא, עיי"ש בדבריו. ונראה שדבר זה תלוי בפלוגתא דלעיל, דלמ"ד דר"א פטור בחבואה שלא הביאה שליש מן החלה משום דיליף מתרומה, שפיר אית ליה גבי חלה דאית בה דינא דהבאת שליש דומיא דתרומה, והיינו טעמא דרבי יהודה דתני צרייתא דר"א פליג ופטור פירות חולה לארץ שנכנסו לארץ מן החלה, דהוי ממש דומיא דחייבא דתרו"מ שפסק הרמב"ם דלית בה חיובא דאורייתא ע"י כניסתן לארץ, דבשעת הבאת שליש היו צפטור, וכמו כן פירות חו"ל אי הכניסן לארץ קודם שהביאו שליש הרי הם פטורין מן החלה כיון שלא הגיעו לעונת המעשרות, ואי הביאו שליש בחו"ל הא בשעת חובתה הייתה פטורה. אבל תנא דמתני' דאיהו ר"מ דס"ל דמודה ר"א לר"ע בפירות חו"ל שנכנסו לארץ, מתפרש היטב לפי הטעם דקוצר ר"א דפחות משליש לא מיקרי לחם דאינו בא לידי חימוץ, ואין זה דין עונת המעשרות רק פטור בדין חלה, ממילא ליכא לדידיה דין עונת המעשרות בחלה, ושפיר מתחייב בנכנסו לארץ.

אולם בעיקר תירוטו של הגר"ח כבר כתבתי במק"א (סי' הבא דאינו מספיק כלל לפי"ש הגר"א ציו"ד (סי' של"א ס"ק כ"ט) ובשנות אליהו (מס' חלה רפ"ג) וביאורו לירושלמי דנתינת מים לקמח הוי כעונת המעשרות, ומה"ט מהניא הפרשה, והגלגול הוי כמרות, ומ"מ סתם הרמב"ם דאפילו אם הכניס לארץ בין נתינת המים לגלגול מתחייב מדאורייתא כיון שהיה הגלגול בארץ, הרי דהדין שמה מחייב אף שעונת החיוב הייתה דפטורה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי פסק הרמב"ם בתרו"מ שבהכניס הפירות לארץ אינו מתחייב אלא מדבריהם. ובאמת הגר"א בשו"ע שם כשהקשה כן על הרמב"ם

דאמאי כר"א דצפחות משליש אין יולאין במנה, לדידיה צרור דליכא גם איסור חמץ צפחות משליש, דלא הוי לחם דאין זה חימוץ, ואינו בא לידי חמץ ומנה, וממילא ליכא גם איסור חמץ, וכן מוכרח שם מהסוגיא, וכן מפורש במלכת שלמה במשנה הנ"ל, ושפיר הוקשה לרבנו משולם איגרא כנ"ל.

אולם ישוב הקושיא על הירושלמי מאי קשיא ליה אין אכלו אבותינו מנה צניקתם לארץ והא מנו למיכל מתבואה שלא הביאה שליש, נראה דהירושלמי לשיטתו, דבהא דמיצעי להירושלמי בחבואה חדשה שלא הביאה שליש אם כשאפאה עובר עליה באיסור לחם חדש, ופשיט את שחייבים על קלי שלו משום חדש חייבים על לחם שלו משום חדש, ופירש הגר"א בביאורו שם, להיפך ממה שפירשנו למעלה, דבעיית הירושלמי לר"א דאינו יולא במנה צפחות משליש דלא הוי לחם כמו לגבי חלה, ומיצעי ליה אין הדין לגבי חדש, וע"ז פשיט דכיון דחייב על קלי שלו, חייב גם על לחם. והיינו דקוצר הירושלמי דקלי וכרמל אסור גם צפחות משליש, דגמרא דידן צמנחות דמיצעי לה בשבולת שנקקרה דהביאה שליש דווקא, ודאי קוצרת דבעינן הבאת שליש לאיסור חדש, וכמו שפירש שם רש"י וכמש"כ התוס', אבל הירושלמי קוצר דאיסור חדש איכא גם לפני הבאת שליש. רק לגבי לחם נסתפק בו הירושלמי אליבא דר"א דצפחות משליש לא מתחייב ליה לחם לגבי חלה ומנה, ופשיט דלגבי חדש שאני דכל שחייבין על קלי שלו חייבין גם על לחם שלו. וכן פירש השאג"א בתשובות החדשות והביא אפרים בחלק יור"ד סי' ס"ח (צוין בגליון הירושלמי), ולטעמיה אזיל הירושלמי ופריך איך אכלו מנה. וצרור דכך פירש את הירושלמי גם רבנו משולם איגרא, וקושייתו צרורה.

בדין הבאת שליש בחלה, וכו' הגר"א והגר"ח מברסק אם נתינת מים לקמח חשיב עונת חיוב

שו"ע עוד רגע אחד נדבר בדין הבאת שליש לגבי חלה. דהנה במתני' רפ"ב דחלה תנן סתמא פירות חולה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה, ובהא ליכא פלוגתא בין ר"א ור"ע. אבל בירושלמי מיייתי התם צרייתא: תני, זו דברי רבי מאיר, אבל דברי רבי יהודה פירות חו"ל שנכנסו לארץ ר"א פטור ור"ע מחייב. והיינו דכמו דפליגי בסיפא דמתניתין בפירות הארץ שיאלו לחו"ל דר"א מחייב ור"ע פטור ס"ל לר' יהודה דפליגי נמי בפירות חולה לארץ שנכנסו לארץ. ונראה דפלוגתייהו דר"מ ורבי יהודה מאי ס"ל לר"א בפירות חולה לארץ שנכנסו לארץ חלה צפלותא דאפליגו בירושלמי התם לעיל בפ"א ה"ג בהא דפטור ר"א תבואה שלא הביאה שליש מן החלה, דחד מ"ד מפרש דיליף ר"א חלה מתרומה דאמר קרא כתרומת גורן כן תרימו אותה, מה תרומת גורן מפירות שהביאו שליש אף זו מפירות שהביאו שליש. והדר מיייתי התם צרייתא